

תשע"ג

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
הממונה על השוויון בין המינים

נשים פורצות דרך

מנהיגות נשית פורצת דרך

גולדה מאיר

זרקור על דמותה של גולדה מאיר

גולדה מאיר נולדה בשנת תרנ"ח, 1898, בקייב אוקראינה. בשנת 1906 היא היגרה עם משפחתה לארה"ב, ושם גם התחילה הקריירה הפוליטית שלה. מאיר הייתה פעילה בקונגרס היהודי-אמריקאי אשר בין מטרותיו, הכרה עולמית בזכותו ההיסטורית של עם ישראל להקים את הבית הלאומי בארץ ישראל. בשנת 1921 הגיעה גולדה מאיר לישראל, המשיכה בפעילות במסגרת גופים פוליטיים שונים והגיעה להיות חלק מההנהגה הלאומית. גולדה מאיר כיהנה כשרת העבודה והשיכון בין השנים 1949-1956, וכשרת החוץ בין השנים 1956-1966. בין השנים 1974-1969 כיהנה גולדה מאיר בתפקיד ראש הממשלה מטעם מפלגת העבודה, והייתה לאחת משלוש נשים בכהונה דומה בעולם באותן שנים: גולדה מאיר, אינדירה גנדי – ראש ממשלת הודו וסירימאבו בנדרנאיקה – ראש ממשלת סרי לנקה. גולדה מאיר נפטרה בשנת תשל"ט, 1978.

קטעים מדברים שנשאה גולדה מאיר

ערכים המשתקפים בדברים שנשאה וכתבה גולדה מאיר:

לפניכם דברים שאמרה או כתבה גולדה מאיר בהזדמנויות שונות. קראו אותם ובררו מה ניתן ללמוד מדבריה על דמותה כמנהיגה:

- מה היה החזון שלה? במה האמינה?
- מה היו הערכים שהנחו אותה?
- מה היו עמדותיה בנושאים כמו: הקמת המדינה, יישוב הארץ, היחסים עם שכנינו ומעמד הנשים.

במליאה:

- נציגי הקבוצות ידווחו על הערכים והאמונות של גולדה מאיר אותם ביררו בשיח הקבוצתי.

לפניכם רשימת תכונות ואפיונים. בחנו מה מרשימה זו ניתן לייחס לגולדה מאיר כמנהיגה:

- בעלת חזון, נותנת דוגמה אישית, לוקחת אחריות, סמכותית, מציבה אתגרים, מעוררת השראה, משדרת עוצמה. מעניקה ביטחון, מאמינה בדרך בה בחרה, סוחפת, נחושה.
- תוכלו לציין גם תכונות ואפיונים שאינם מופיעים ברשימה.

הכינו תעודת זהות לגולדה מאיר ובה תארו:

- תפקידים שביצעה בתקופות שונות בחייה
- פעולות מרכזיות שביצעה במסגרת תפקידיה
- ערכים שהנחו אותה
- חשבו וגבשו דעה, האם ישנן תכונות, התנהגויות או מאפיינים אחרים הייחודיים לנשים מנהיגות, לעומת גברים?
- האם יש הבדל בין מנהיגה מהעבר למנהיגה כיום? במה?

(ציונות)

"לא בקשנו שום דבר אחר: לא זכויות יתר, לא שלטון, לא הבטחות לעתיד. נוכח גזר דין- המוות שגזר היטלר על מיליוני יהודים באירופה ... ביקשנו רק רשות לנסות ולהציל רבים מהם ... ולהביא אותם למקום היחיד שבו היו רצויים." [גולדה מאיר, חיי, עמ' 120]

"מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות זה היה לב ליבה של הכרזת המדינה, הסיבה למדינה והטעם לדבר כולו." [גולדה מאיר, חיי, עמ' 166]

"אין כוח בעולם שיכול נפץ אחדותו של העם היהודי או שיכול לנתק אלפי הנימים המקשרים כל יהודי לישראל." [גולדה מאיר, שלום בין שווים, עמ' 24]

(שלום ובטחון)

"על אף כל הנאומים אשר שמענו מנציגי ערב הננו משוכנעים שיבוא היום, לנו ולשכנינו, בו נחיה כולנו יחד בידידות ובשותפות. אז יהפוך המזרח התיכון כולו לאזור שבו יחיו בשלום עשרות מיליוני עמיו, ורק אז יגעו לתכליתן אפשרויותינו הכלכליות ומורשתו התרבותית העשירה. זאת אמונתנו, וליעד זה נקדיש כל מאמצינו." [הודעת שרת החוץ בכנסת 1962]

"מכל המאורעות אין גם אחד שעליו קשה לי כל כך לכתוב כמו מלחמת אוקטובר 1973, מלחמת יום הכיפורים. היא היתה כדבר הקרוב לשואה, סיוט שאני עצמי התנסיתי בו ושלעולם לא יסור ממני. נמצאתי בעמדה של אחריות עליונה בזמן שבו עמדה המדינה בפני האיום הגדול ביותר שידעה מימיה. אנו ניצחנו במלחמת יום הכיפורים ... אף על פי שלא רצינו במלחמת יום הכיפורים ולא התחלנו בה, נלחמנו וניצחנו, והיתה לנו מטרת-שלום משלנו- שלום. זאת הפעם יהיו הערבים מוכרחים להיפגש איתנו, לא רק בשדות הקרב אלא גם ליד שולחן המשא ומתן, ולמצוא יחד איתנו פתרון לבעיה שעלתה במחיר אלפי נפשות צעירות – שלהם ושלנו – בשלים השנים האחרונות. בפעם הראשונה מאז רבע מאה היה מגע ישר, פשוט אישי בין ישראלים למצרים. הם ישבו יחד באהלים, ליבנו פרטים של הפרדת הכוחות ולחצו ידיים. [גולדה מאיר, חיי, עמ' 305]

"רצוננו עז לשלום, אבל פיתוח ארצנו, קליטת עולינו וקיומנו אינם תלויים באיבת שכנינו. נברך על כל רגע של הפסקת האיבה נגדנו, אבל גם אם ירחק היום, נישא בגורלנו – להתחזק ולגדול מתוך שאיפה כנה לשלום ונכונות וכוח להגן על קיומנו. [הודעת שרת החוץ, חוק התקציב לשנת 1962/1963, הכנסת]

(מעמד האישה)

"את מחשבותיי שלי בנושא מעמד הנשים אני יכולה לסכם במשפטים ספורים. מובן שצריך להתייחס אל הנשים כשוות בערכן לגברים בכל המובנים. אבל אין הן צריכות לעשות נפלאות כל הזמן כדי שיקבלו אותן." [גולדה מאיר, חיי, 1975]

לפניכם רשימת תכונות ואפיונים בחנו מה מרשימה זו ניתן לייחס לגאולה כהן כמנהיגה:

- בעלת חזון, נותנת דוגמה אישית, לוקחת אחריות, סמכותית, מציבה אתגרים, מעוררת השראה, משדרת עוצמה, מציבה אתגרים, מעניקה ביטחון, מאמינה בדרך בה בחרה, סוחפת, נחושה.
- תוכלו לציין גם תכונות ואפיונים שאינם מופיעים ברשימה.

הכינו תעודת זהות לגאולה כהן ובה תארו:

- תפקידים שביצעה בתקופות שונות בחייה
- פעולות מרכזיות שביצעה במסגרת תפקידיה
- ערכים שהנחו אותה
- האם ישנן תכונות, התנהגויות או מאפיינים אחרים הייחודיים לנשים מנהיגות לעומת גברים?
- האם יש הבדל בין מנהיגה מהעבר למנהיגה כיום? במה?

"האישה היא ייצור פוליטי מטבע ברייתה: בכל צומת היסטורית בחיי העם שלנו, בו נדרשה הכרעה שדרשה אומץ, דיפלומטיה, כישרון המעשה, חפש ותמצא את האישה."

[מתוך ראיון שהתפרסם באתר news1]

"מנוצח אינו רק זה שנופל ולא קם, אלא גם זה שנופל וקם, אבל ממשיך לרוץ באותה הדרך בה נפל, בלי לעצור ולחשוב למה ואיך." [גאולה כהן, אין לי כוח להיות עייפה, 2008]

"רוח כשלעצמה יכולה להיות גם רוח נשברה, אבל שאר-רוח לעולם לא יישבר. אש כשלעצמה יכולה גם לכבות, ניצוץ - לעולם לא." [גאולה כהן, אין לי כוח להיות עייפה, 2008]

"זה שעסוק כל הזמן בלראות את חצי הכוס הריקה, לא יישאר בידיו זמן למלא אותה." [גאולה כהן, אין לי כוח להיות עייפה, 2008]

נשים פורצות דרך

דבורה הנביאה

דבורה הנביאה היא דמות מן המקרא, מהמנהיגים המושיעים שקמו לישראל בתקופת השופטים ומי ששפטה את הארץ ביחד עם ברק בן אבינעם, אחרי אהוד בן גרא (בשנת 1124 לפני הספירה). דבורה היא אחת משבע הנביאות הנזכרות בתנ"ך, ויחד עם זאת היא דמות הנביאה שתיאורה הוא המפורט ביותר. נוסף על היותה נביאה היתה גם שופטת, מינוי יוצא דופן בעולם הגברי של אותם ימים. נראה שבזכות היותה נביאה התמנתה לשופטת והייתה "למנהיגתו של העם" גם בזמן שלום וגם בעת מלחמה. המקרא מדווח רק על דרך הנהגתה של דבורה כשופטת: היא נהגה לשבת "תחת תמר דבורה... בהר אפרים", ובני ישראל - ולא רק בני שבטה (אפרים) או בני השבטים הסמוכים - היו באים אליה למשפט. בעת ההיא היו בני ישראל נתונים תחת שליטת הכנענים במשך 20 שנה. בתפקידה כשופטת מושיעה-מנהיגה, החליטה דבורה ליזום מלחמה נגד הכנענים ולשם כך איתרה ומינתה את ברק בן אבינעם כמצביא הצבא הישראלי: "ותשלח, ותקרא לברק בן-אבינעם, מקדש, נפתלי; ותאמר אליו הלא צוה יהוה אלהי-ישראל, לך ומשכת בהר תבור, ולקחת עמך עשרת אלפים איש, מבני נפתלי ומבני זבלון. ומשכתי אליך אל-נחל קישון, את-סיסרא שר-צבא ובין, ואת-רכבו, ואת-המונו; ונתתיהו, בידך." (שופטים, ד פס' ו-ז). ברק התנה את קבלת התפקיד בהשתתפותה של דבורה: "אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלק" תגובת ברק מעידה על מעמדה הרם של דבורה, אך הייתה למורת רוחה. היא הסכימה לדרישת ברק אך ניבאה שתהילת הניצחון לא תהיה שלו - אלא של אישה. דבורה היא זו אשר קבעה את זמן היציאה לקרב. בעקבות המלחמה וניצחונם של דבורה וברק על סיסרא, מפקד הצבא הכנעני, השתלטו שבטי ישראל על כל צפון הארץ, ושקט שרר במשך 40 שנה.

שאלות לדיון:

קראו את המידע שלפניכם המפרט את פועלה של דבורה הנביאה ושוחחו על דמותה כמנהיגה:

1. מי הייתה דבורה הנביאה? באיזה תקופה חיה ופעלה?
2. זהו במידע שקראתם מעשים ופעולות של דבורה הנביאה מהם ניתן ללמוד על מנהיגותה. תארו: מה עשתה? למען מי? במה השפיעה?
3. במה האמינה דבורה הנביאה? אילו ערכים הנחו אותה? כיצד ערכים אלה באים לידי ביטוי במעשיה?
4. דבורה כמנהיגה ממנה את ברק לעמוד בראש הצבא ולצאת לקרב בכנענים אך הוא מוכן לכך רק בתנאי שהיא תצטרף אליו, והיא נעתרת לבקשתו. נסו להיזכר במקרה שבו הטלתם תפקיד

על מישהו בסביבתכם אך הוא ביקש שתעזרו לו בכך. חשבו מנקודת מבטם של מנהיגים: באילו מקרים אם בכלל יש לסייע למונהג לבצע את תפקידו, מה היתרונות והחסרונות של מעורבות המנהיגים בתפקוד המונהגים?

הנרייטה סאלד

(1860-1945), נולדה בארצות הברית ושם גדלה ופעלה בתחומי החינוך והתרבות היהודית. סאלד הייתה מורה, מחנכת, מנהיגה ציונית, מייסדת הסתדרות הנשים הציוניות "הדסה" בארצות הברית ומי שהקימה לימים את המרכז הרפואי "הדסה" בירושלים. קרבתה לפליטים היהודים ממזרח אירופה שהגיעו לארצות הברית עוררו בה הזדהות עם הרעיון הציוני, וביקוריה בארץ ישראל בשנים 1909-1912 עוררו אותה לפעילות ציונית. בביקורה הראשון בארץ היא כתבה ביומנה: "ציונות - או לא כלום!". לאחר שראתה מקרוב את העוני והמחלות ששררו בארץ, יזמה את הקמת ארגון הדסה בישראל (1912) במטרה להביא לארץ שירותי רפואה וסיוע. בגיל 60 עלתה הנרייטה סאלד לארץ, הקימה וניהלה בית ספר לאחיות וייסדה את בית הספר הראשון לעובדות סוציאליות בארץ ישראל. שבע שנים לאחר מכן מונתה לחברה בהנהלה הציונית והייתה לאישה הראשונה בתפקיד זה. במסגרת תפקידה ריכזה את מחלקות החינוך והבריאות. בשנת 1933 בגיל 73 מונתה למנהלת עליית הנוער, מפעל אשר הוקם בתקופת השואה במטרה להציל ילדים ובני נוער מן התופת הנאצית ולהעלותם לארץ. בזכות פעילותה זו זכתה לכינוי "אם היישוב". סאלד לא התחנתה ולא היו לה ילדים, אך כל תלמידיה וחניכיה היו כילדיה, את הכינוי "אם הכבוד של עם ישראל" העניק לה מאיר דיזנגוף, ראש העיר הראשון של העיר תל-אביב. הנרייטה סאלד נפטרה בגיל 85, וכהוקרה על פועלה כאישה-מנהיגה הוכרז יום פטירתה, ל' בשבט, כיום האם בישראל - הוא יום המשפחה בימינו.

שאלות לדיון:

- קראו את המידע שלפניכם המפרט את פועלה של הנרייטה סאלד ושוחחו על דמותה כמנהיגה:
1. מי הייתה הנרייטה סאלד? באיזה תקופה חיה ופעלה?
 2. זהו במידע שקראתם מעשים ופעולות של הנרייטה סאלד מהם ניתן ללמוד על מנהיגותה. תארו: מה עשתה? למען מי? במה השפיעה?
 3. במה האמינה הנרייטה סאלד? אילו ערכים הנחו אותה? כיצד ערכים אלה באים לידי ביטוי במעשיה?
 4. בצעירותה פגשה הנרייטה סאלד ביהודים שנפלטו מאירופה והגיעו לארצות הברית. המפגש איתם גרם לה להבין שראוי שתהיה ליהודים מדינה משלהם והיא פעלה בדרכה למימוש החזון. היזכרו, האם קרה לכם שנפגשתם עם ילדים אחרים ולמדתם על קיומן של בעיות

עליהן לא ידעתם קודם לכן? האם בעקבות המפגש נקטתם פעולות למען סיוע או פתרון אותן בעיות?

5. בהגיעה לארץ ראתה הנרייטה סאלד עוני ומחלות שבעקבותיהם פעלה להבאת שירותי רפואה ארצה. האם בחייכם בבית הספר נתקלתם בבעיה כשלהי ויש לכם רעיון לפתור אותה? חשבו על פעולות שיכולות להביא לפתרון הבעיה.

שרה אהרונסון

(1890–1917), נולדה במושבה זכרון יעקב למשפחת איכרים בני העליה הראשונה. בצעירותה נישאה שרה ויחד עם בעלה עברו להתגורר בקושטא (תורכיה של היום). בשנת 1914, עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, החליטה שרה לחזור לארץ ישראל. בדרכה ארצה הייתה עדה למעשי הרג נוראיים שעשו התורכים בארמנים וגם הגיעו אליה שמועות על רדיפות נגד הישוב העברי בארץ. כל אלו הגבירו את תחושתה כי יש להתנגד לשלטון התורכי בכל מחיר. עם הגיעה לזכרון יעקב עבדה בתחנת הניסיונות החקלאית של משפחתה בעתלית והצטרפה לארגון המחותרת ניל"י ("נצח ישראל לא ישקר"), שהוקם בידי אחיה אהרון כדי לסייע לכוחות הבריטיים לכבוש את הארץ מידי התורכים. ארגון ניל"י העביר ידיעות לבריטים באמצעות יוני דואר וכן בעזרת האניה הבריטית "מנגהם" שפקדה בקביעות את נמל עתלית. עד מהרה היתה שרה לדמות מרכזית במחתרת ותרמה לה ממידת המסירות, ההקרבה והתושייה. בשנת 1917 לאחר שהתורכים גילו יונת-דואר של ניל"י ליד קיסריה, הקיפו כוחות-צבא את זכרון יעקב וראש משפחת אהרנסון עונה קשות כדי להציל מפיו פרטים על פעולות הריגול של הקבוצה. גם שרה עצמה עברה ארבעה ימים של עינויי-תופת אבל לא מסרה דבר, והשיבה בשתיקות-בוז או בחרפות ואיומי-נקם. לפני שעמדו להעבירה לדמשק ירתה בעצמה מאקדחה, ונפטרה לאחר 3 ימים מהפציעה. במכתב אחרון שהצליחה להעביר לידי המשפחה באחד מימי העינויים כתבה בין השאר: "אנו הקרבנו את עצמנו אבל הצלנו את העם, גאלנו את הארץ". היא הובאה למנוחות בבית העלמין של זכרון יעקב.

שאלות לדיון:

קראו את המידע שלפניכם המפרט את פועלה של שרה אהרונסון ושוחחו על דמותה כמנהיגה:

1. מי הייתה שרה אהרונסון? באיזה תקופה חיה ופעלה?
2. זהו במידע שקראתם מעשים ופעולות של שרה אהרונסון מהם ניתן ללמוד על מנהיגותה. תארו: מה עשתה? למען מי? במה השפיעה?
3. במה האמינה שרה אהרונסון? אילו ערכים הנחו אותה? כיצד ערכים אלה באים לידי ביטוי במעשיה?
4. שרה אהרונסון הקריבה את חייה למען גאולת העם והארץ. נסו להיזכר במקרה מחייכם שבו רציתם מאוד להשיג דבר מה, פעלתם רבות להשיגו ולבסוף התברר שהצלחתם, אך היה עליכם להקריב משהו משמעותי למענו. ספרו על כך לחברי הקבוצה. האם במבט לאחור אתם שמחים בהצלחתכם? האם היום הייתם פועלים אחרת או אולי מוותרים על מה שרציתם?

5. שרה אהרונסון עונתה קשות על ידי התורכים במטרה לגרום לה לחשוף מידע על פעולות הריגול של ניל"י אך היא לא סיפרה דבר. נסו לחשוב על חייכם ועל מידע הידוע רק לכם או למעטים סביבכם. דונו בקבוצה, באילו מקרים אם בכלל ראוי לחשוף מידע הנוגע גם לאחרים ובאילו לא.

מרים בן-פורת

(1918-2012), הייתה שופטת בית המשפט העליון ומבקרת המדינה בשנות התשעים של המאה העשרים, האישה הראשונה בתפקידים אלו במדינת ישראל. בן-פורת נולדה ברוסיה ועלתה ארצה בגפה בשנת 1936. בשנת 1945 סיימה את לימודי המשפטים והוסמכה כעורכת דין. בשנת 1948 החלה לעבוד במשרד המשפטים והתקדמה לתפקיד סגן פרקליט המדינה. בשנת 1958 התמנתה לכהונת שופטת בבית המשפט המחוזי בירושלים, ובשנת 1975 החלה לכהן כנשיאת בית המשפט המחוזי. במקביל לכס השיפוט עסקה בן-פורת בהוראה באוניברסיטה העברית בין השנים 1964-1978, והגיעה לדרגת פרופסור חבר. בשנת 1976 מונתה כשופטת בפועל בבית המשפט העליון, ובשנת 1977 מונתה במינוי קבע והייתה לאישה הראשונה שמונתה כשופטת בבית המשפט העליון. בין השנים 1983-1988 כיהנה בן-פורת כמשנה לנשיא בית המשפט העליון ובשנת 1988, בהגיעה לגיל 70, היא פרשה מכס השיפוט. מאז פרישתה ולאורך עשור שימשה בתפקיד מבקר המדינה בשנים 1988-1998. בתפקיד זה היוותה מרים בן-פורת גורם בעל השפעה ופעלה למינהל תקין בכל מוסדות השלטון בין היתר אילצה את המפלגות השונות לפרסם את רשימות התורמים להן וביקרה את צה"ל על כך שמסיכות הגז שחילק ערב מלחמת המפרץ הראשונה היו בעלות יעילות נמוכה. הדו"חות שפרסמה עוררו הד נרחב בציבור, במיוחד הדו"ח של 1992, שצייר תמונה קשה של התנהלות שלטונית מושחתת, מינויים פוליטיים ומתן כספים ייחודיים. בן-פורת נחשבה כמי שיצקה תכנים חדשים למוסד המבקר ועוררה את המשרד להיות בעל תפקיד משמעותי במלחמה בשחיתויות השלטון והמנהל הציבורי. בשנת 1991 הוענק למרים בן-פורת פרס ישראל למפעל חיים.

שאלות לדיון:

קראו את המידע שלפניכם המפרט את פועלה של מרים בן-פורת ושוחחו על דמותה כמנהיגה:

1. מי הייתה מרים בן-פורת? באיזה תקופה חיה ופעלה?
2. זהו במידע שקראתם מעשים ופעולות של מרים בן-פורת מהם ניתן ללמוד על מנהיגותה. תארו: מה עשתה? למען מי? במה השפיעה?
3. במה האמינה מרים בן-פורת? אילו ערכים הנחו אותה? כיצד ערכים אלה באים לידי ביטוי במעשיה?
4. תנו דוגמא מחייכם למצב שבו זיהיתם משהו לא תקין בסביבתכם, או פעולה לא ראויה שנעשתה על ידי מישהו בסביבתכם. מה היתה תגובתכם לכך, האם פעלתם בדרך כלשהי לתיקון המצב? אם לא פעלתם, האם עכשיו אתם יכולים

להעלות בדעתכם אפשרות לפעולה שהייתה מביאה לתיקון המצב?